

ملاحظات آماری

- منابع آماری مورد استفاده در خصوص مهاجران ایرانی در کشورهای میزبان
- منابع آماری مورد استفاده در خصوص جابه‌جایی‌های تحصیلی در جهان و ایران
- منابع آماری مورد استفاده در خصوص مهاجران بازگشتی در جهان و ایران
- منابع آماری مورد استفاده در خصوص شمارش مهاجران اجباری (پناهنجویان) در جهان و ایران
- منابع آماری مورد استفاده در خصوص مهاجرت‌های اقلیمی در جهان و ایران
- ملاحظات آماری در خصوص پیمایش‌های آنلاین

ملاحظات آماری

انواع منابع آماری مورد استفاده در خصوص

مهاجران ایرانی در کشورهای میزبان

• آمار ارائه شده از مهاجران ایرانی در کشورهای مقصد در دو بخش جمعیت ایرانیان و ویزاهای صادر شده برای آنها ارائه شده است. به این دلیل که اطلاعات جامعی از مهاجران ایرانی در کشور تهیه نمی‌شود، داده‌های مرتبط با جمعیت ایرانیان و ویزاهای صادر شده برای آنها از آمار سرشماری و آمار ثبتی مهاجرتی کشورهای مقصد استخراج شده است. در ایران سه منبع اطلاعاتی از مهاجران ایرانی شامل «شورای عالی ایرانیان»، داده‌های ورود و خروج افراد در اداره گذرنامه و طرح «آمارگیری نیروی کار» مرکز آمار کشور وجود دارد اما هر کدام از این منابع از نظر دسترسی به اطلاعات یا پوشش جامعه هدف با مشکلاتی روبه‌رو هستند که در ادامه به آن می‌پردازیم:

• شورای عالی ایرانیان (زیر نظر وزارت خارجه) با استفاده از سامانه‌های اطلاعاتی کنسولی و داده‌های سفارتخانه‌های ایران در کشورهای مقصد، اطلاعاتی از ایرانیان ساکن خارج از کشور ارائه می‌کند. اما آخرین اطلاعات ارائه شده توسط این نهاد مربوط به سال ۱۳۹۹ است. از طرف دیگر متدولوژی مورد استفاده برای ارائه این آمار مشخص نیست، زیرا داده‌های کنسولی و سفارت صرفاً اطلاعات افرادی که از سامانه‌های کنسولی استفاده کرده‌اند را می‌تواند در اختیار بگذارد و اطلاعات سایر ایرانیان در دسترس نیست.

• طرح آمارگیری نیروی کار، منبع اطلاعاتی دیگری است که توسط مرکز آمار ایران انجام می‌شود. در این طرح، سوالی در مورد وضعیت اقامت فرد (داخل ایران/ خارج ایران) پرسیده می‌شود و اگر فرد خارج از ایران سکونت داشته باشد، کشور محل سکونت مورد سوال قرار می‌گیرد. استفاده از داده‌های این طرح دو مشکل به همراه دارد. اول اینکه نمونه‌ی مورد استفاده در این طرح برای سوال "محل اقامت" بهینه نیست. در نتیجه محاسبه‌ی تعداد ایرانیان خارج از کشور را با خطا روبه‌رو می‌کند. از طرف دیگر پرسش کشور محل اقامت فرد محدود به شش دسته‌ی آمریکا و کانادا، کشورهای اروپایی، کشورهای حوزه خلیج فارس، کشورهای حوزه دریای خزر، ژاپن و سایر شده

است. بنابراین این داده نمی‌تواند اطلاعات دقیقی از محل اقامت فرد ارائه دهد. در این سالنامه از این داده تنها برای بررسی تغییرات در روند ایرانیان ساکن در کشور استفاده شده است و داده‌های مطلق آن مورد استناد قرار نگرفته است.

• گلوگاه اطلاعاتی دیگری که در منابع آماری سالنامه مهاجرتی ایران مورد استفاده قرار نمی‌گیرد، داده‌های تردد افراد از اداره‌ی گذرنامه است، که می‌تواند از دو منبع دیگر آمار به‌روزتر و دقیق‌تری را تولید کند، اما این داده‌ها باید تحت یک چارچوب استاندارد تعریف شده تحلیل و به آمار مهاجرتی تبدیل و ارائه شود، که متأسفانه در کشور ما انجام نمی‌شود. این منبع توسط بسیاری از کشورهای جهان مورد استفاده قرار می‌گیرد و به عنوان مهاجران ورودی یا خروجی یا خالص جریان مهاجرت منتشر می‌شود.

• به دلیل نقایص ذکر شده در منابع آماری داخلی، در این سالنامه برای جمع‌آوری اطلاعات ایرانیان ساکن خارج از کشور به منابع اطلاعاتی کشورهای مقصد رجوع شده است. • آمار سرشماری در کشورهای مقصد اطلاعاتی نظیر جمعیت مهاجران، سن، تحصیلات و وضعیت شغلی مهاجران را مشخص می‌کند. در حالیکه آمار ثبتی مهاجرتی آمار و اطلاعاتی در خصوص تعداد تابعیت اخذ شده و تعداد ویزای بلندمدت و کوتاه‌مدت صادر شده به تفکیک نوع ویزا در اختیار قرار می‌دهد.

• آمار جمعیتی ایرانیان در مقاصد اصلی از سه منبع آماری سرشماری در آمریکا، بخش اقتصادی اجتماعی سازمان ملل و اداره آمار استرالیا استخراج شده است. آمار سرشماری در آمریکا اطلاعات سنی، تحصیلی و شغلی ایرانیان را نیز در اختیار قرار می‌دهد.

• برای استفاده از این منابع اطلاعاتی نیز باید در نظر داشت که تعریف مهاجر و به تبع آن ارائه اطلاعات مهاجرتی در کشورهای مختلف متفاوت است. منابع آماری گوناگون مبنای مختلفی نظیر محل تولد، تابعیت، قومیت و اصالت را برای تعریف مهاجر در نظر می‌گیرند. به عنوان مثال آمار سرشماری در آمریکا جمعیت مهاجران از جمله ایرانیان را بر اساس محل تولد و اصالت ارائه می‌کند. در حالی که برخی دیگر

از منابع نظیر آمار بخش اقتصادی سازمان ملل جمعیت را بر حسب ملیت و یا تابعیت در اختیار عموم قرار می‌دهد. بنابراین لازم است برای مقایسه آمار مهاجرتی میان کشورها این مسئله مورد توجه قرار گیرد.

- همچنین باید میان آمار دارندگان ویزاهای مختلف و صدور سالیانه ویزا تفاوت قائل شد. زیرا صدور سالیانه ویزا، جریان مهاجرت به یک کشور را به طور سالیانه نشان می‌دهد. در حالی که آمار دارندگان ویزا در واقع نوعی آمار تجمعی است. به عنوان مثال مرکز آمار اروپا که آمار و اطلاعات مهاجرتی در کشورهای اتحادیه اروپا را جمع‌آوری می‌کند، آمار ویزاها را در دو بخش دارندگان ویزا و صدور سالیانه ارائه می‌دهد. در حالی که مرکز آمار آلمان صرفاً آمار دارندگان ویزا را گزارش می‌کند.

انواع منابع آماری مورد استفاده در خصوص جابه‌جایی‌های تحصیلی در جهان و ایران

- داده‌های آماری مرتبط با بخش جابه‌جایی‌های تحصیلی و دانشجویی در ایران و جهان، در سه بخش کلی آمار مربوط به وضعیت جابه‌جایی‌های تحصیلی در جهان، آمار مربوط به دانشجویان ایرانی در خارج از کشور و در نهایت به داده‌های مرتبط با دانشجویان خارجی در ایران قابل تفکیک است.
- در بخش آمار مربوط به وضعیت جابه‌جایی‌های تحصیلی در جهان، عمده اتکای سالنامه مهاجرتی ایران به پایگاه‌های داده معتبر بین‌المللی همچون «انستیتوی آمار یونسکو» (UIS) و داده‌های استخراج شده از پایگاه داده‌ی «موسسه آموزش بین‌المللی آمریکا» (Institute of International Education) بوده است. اغلب آمار ارائه شده در این بخش نشان‌دهنده‌ی کل دانشجویانی است که در سطح کالج یا دانشگاه (آموزش عالی یا آموزش دوره سوم^۱) تحصیل می‌کنند.
- به دلیل فقدان تولید و ثبت داده‌های آماری به‌روز و متقن در بخش وضعیت دانشجویان ایرانی در خارج از کشور، علاوه بر استفاده از پایگاه داده‌های بین‌المللی که معمولاً با

تاخیر زمانی دو تا سه ساله همراه هستند سعی شده است که از پایگاه داده‌های ملی کشورها همچون بنیاد ملی علوم آمریکا (National Science Foundation)، تصویری دقیق‌تر و به‌روز از وضعیت دانشجویان ایرانی خارج از کشور ارائه شود.

- لازم به ذکر است که در استفاده از پایگاه داده‌های ملی در کشورهای اصلی مقصد دانشجویان ایرانی در خارج از کشور، به دلیل وجود تنوع در شیوه‌های ثبت آمار و تعاریف متفاوت آماری از دانشجویان بین‌المللی، ممکن است آمار ارائه شده از پایگاه داده‌های ملی کشورها صرفاً دربرگیرنده‌ی تمام دانشجویان ایرانی (در مقاطع تحصیلات عالی) نباشد و همه‌ی دانشجویان ایرانی در خارج از کشور و در همه‌ی مقاطع تحصیلی را شامل شود.

- در بخش دانشجویان ایرانی در خارج از کشور، داده‌های دریافتی از سازمان امور دانشجویان منبع اصلی مورد استناد رصدخانه مهاجرت ایران بوده است. این داده‌ها شامل داده‌های دانشجویان خارجی در دانشگاه‌های وابسته به وزارت علوم، تحقیقات و فناوری، داده‌های دانشجویان خارجی در دانشگاه‌های وابسته به وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی و همچنین داده‌های دانشجویان خارجی در دانشگاه آزاد اسلامی و سایر نهادهای آموزش عالی در کشور است.

- لازم به ذکر است که در بخش آمارهای مربوط به جمعیت دانشجویان خارجی در کشور، امسال با توجه به اهتمام و تلاش‌های معاونت علمی و فناوری ریاست جمهوری برای دریافت داده‌های مربوط به دانشجویان خارجی در کشور، برای نخستین بار آمار مربوط به جمعیت دانشجویان خارجی در کشور به صورت واقعی و دقیق گزارش شده است.

- داده‌های مربوط به میل و تصمیم به مهاجرت در میان دانشجویان و فارغ‌التحصیلان دانشگاهی نیز مربوط به پیمایش‌های دوره‌ای رصدخانه مهاجرت ایران است که آخرین دوره آن مربوط به خرداد ۱۴۰۱ است.

۱. طبق تعریف یونسکو آموزش دوره سوم فعالیت‌های یادگیری در زمینه‌های تخصصی آموزش را شامل می‌شود. این هدف در یادگیری سطح بالایی از پیچیدگی و تخصص است. آموزش دوره سوم شامل مواردی است که معمولاً به عنوان تحصیلات آکادمیک شناخته می‌شود اما شامل آموزش‌های پیشرفته فنی و حرفه‌ای نیز می‌باشد. همچنین طبق تعریف بانک جهانی آموزش عالی که در برخی از کشورها به عنوان آموزش دوره سوم نیز شناخته می‌شود، به کلیه آموزش‌های بعد از دوره متوسطه، اعم از دانشگاه‌های دولتی و خصوصی، کالج‌ها، موسسات آموزش فنی و مدارس حرفه‌ای اشاره دارد.

انواع منابع آماری مورد استفاده در خصوص مهاجران بازگشتی در جهان و ایران

• مهاجرت‌های بازگشتی از موضوعاتی هستند که به‌تازگی در مهاجرت‌های بین‌المللی مورد توجه قرار گرفته‌اند. بنابراین این بخش از مهاجرت با کمبود آمارهای جامع و موثق در سطح جهانی و داخلی همراه است. با این وجود، در این گزارش تلاش شده است که آمار مهاجرت‌های بازگشتی در جهان و ایران در سه سطح بازگشت‌های اجباری، بازگشت‌های داوطلبانه حمایت شده و بازگشت‌های داوطلبانه مستقل بررسی شوند.

• برای جمع‌آوری داده‌های مرتبط با نرخ بازگشت‌های اجباری از پایگاه داده TRAC ایالات متحده آمریکا استفاده شده است که به صورت سالانه و ماهانه تعداد افراد رد مرز شده را بر اساس گزارشات ملی منتشر می‌کند.

• برای جمع‌آوری داده‌های مرتبط با نرخ بازگشت داوطلبانه‌ی حمایت شده در جهان از گزارش‌های سازمان بین‌المللی مهاجرت (IOM) استفاده شده است و برای جمع‌آوری داده‌های مرتبط با نرخ بازگشت داوطلبانه حمایت شده ایرانیان از پورتال آماری مهاجرت استفاده شده است.

• با توجه به اینکه هیچ گونه آمار متقن و منسجمی در خصوص نرخ بازگشت داوطلبانه مستقل افراد در جهان وجود ندارد، از منابع و گزارش‌های ملی یا وزارتخانه‌ای برخی از کشورها برای تبیین وضعیت مهاجرت‌های بازگشتی در کشورهای منتخب استفاده شده است. شایان ذکر است که در اغلب موارد نرخ بازگشت مهاجران در کشورهای مختلف اشاره به دانشجویان و فارغ‌التحصیلانی دارد که پس از یک دوره کار یا تحصیل در خارج از کشور به وطن خود بازگشته‌اند.

• اغلب داده‌های مرتبط با نرخ بازگشت مهاجران ایرانی مربوط به کسانی است که از طریق طرح همکاری با متخصصان و دانشمندان ایرانی غیرمقیم به کشور بازگشته‌اند و برای جمع‌آوری داده‌های مرتبط با دانشجویان و فارغ‌التحصیلان بازگشتی در ایران، از پایگاه داده معاونت علمی و فناوری ریاست جمهوری استفاده شده است.

• برای بررسی وضعیت میل و تصمیم به بازگشت در سطح جهان از یافته‌های یکی از پیمایش‌های گالوپ استفاده

شده است که در نتیجه مصاحبه با حدود ۶۴ هزار مهاجر نسل اول بالای ۱۵ سال در حدود ۱۶۰ کشور جهان طی سال‌های ۲۰۱۰ تا ۲۰۱۸ به دست آمده است.

• داده‌های مربوط به میل و تصمیم به بازگشت و پیش‌رسان‌های بازگشت در میان مهاجران ایرانی مربوط به سه پیمایش مختلف هستند که در سال‌های ۱۳۹۳، ۱۳۹۶ و ۱۴۰۱ توسط افراد و نهادهای مختلف انجام شده‌اند. پیمایش مهاجران ایرانی در سال ۱۳۹۳ توسط گروهی از دانشجویان و محققان ایرانی که در دانشگاه‌های خارج از کشور مشغول فعالیت بودند انجام شده است. پیمایش مهاجران ایرانی در سال ۱۳۹۶ حاصل پروژه مشترک پژوهشکده سیاست‌گذاری علم، فناوری و صنعت دانشگاه صنعتی شریف و مرکز تحقیقات اجتماعی اروپا در دانشگاه «مانهایم» است. پیمایش مهاجران ایرانی در سال ۱۴۰۱ نیز توسط «صدخانه مهاجرت ایران» انجام شده است.

• داده‌های مربوط به میل و تصمیم به بازگشت در میان مهاجران ایرانی بالقوه نیز مربوط به سه پیمایش مختلف است که در سال‌های ۱۳۹۷، ۱۳۹۹ و ۱۴۰۱ توسط صدخانه مهاجرت ایران انجام شده است.

انواع منابع آماری مورد استفاده در خصوص شمارش مهاجران اجباری (پناهجویان) در جهان و ایران

• داده‌های مربوط به بخش مهاجرت‌های اجباری و پناهجویی در جهان در دو بخش عمده پناهجویان-پناهندگان و آوارگان داخلی قابل تحلیل است. در این سالنامه بخش مهاجران پناهجویی که از مرزهای کشور متبوع خود خارج شده و در کشورهای دیگر درخواست پناهندگی می‌کنند، مورد بررسی قرار گرفته می‌شود. بعلاوه برخی از کشورها آمارهای مرتبط با مهاجران نامتعارف را نیز ارائه می‌کنند که در این بخش به آن‌ها اشاره شده است.

• داده‌های پناهجویان و پناهندگان در جهان با توجه به کشور مقصد آن‌ها متفاوت بوده و برخی از کشورها تعاریف متفاوتی از وضعیت پناهجویان در مراحل مختلف ثبت درخواست تا بررسی و اعلام نتیجه درخواست آن‌ها ارائه می‌نمایند. در مجموع مهاجرانی که درخواست پناهندگی خود را ثبت می‌نمایند به عنوان پناهجو در نظر گرفته شده و پناهجویانی که با درخواست آن‌ها موافقت شده است به

عنوان پناهنده معرفی می‌شوند.

• اغلب داده‌های مرتبط با پناهجویان و پناهندگان توسط سازمان‌های بین‌المللی همچون کمیساری عالی سازمان ملل متحد در امور پناهندگان^۲ و سازمان بین‌المللی مهاجرت (IOM) تهیه و معرفی می‌شود. اگرچه تهیه داده‌ها و روند ثبت پناهجویان با همکاری دولت‌های کشورهای مقصد پناهجویان انجام می‌شود و در برخی از کشورها این آمار توسط دولت‌ها ارائه می‌شوند.

• برای بررسی تعداد پناهجویان ایرانی در دیگر کشورها از پایگاه داده یوروستات استفاده شده است. با توجه به خروج بریتانیا از اتحادیه اروپا، داده‌های این کشور از سال ۲۰۲۰ در پایگاه یوروستات ارائه نشده است. تلاش شده است تا داده‌های مرتبط با بریتانیا در سال ۲۰۲۰ از منابع دولتی و رسمی کشور بریتانیا استخراج گردد.

• در بخش اتباع خارجی در ایران، با توجه به اینکه در سال ۱۴۰۰ سرشماری عمومی نفوس و مسکن توسط مرکز آمار به دلیل شیوع ویروس کرونا به اجرا در نیامد، داده‌های مربوط به سرشماری نفوس و مسکن سال ۱۳۹۵ مهم‌ترین مبنای گردآوری داده‌ها بوده است. لازم به ذکر است که داده‌های سرشماری در ایران به روش خود اظهاری گردآوری شده است و از این نظر شامل تمام مهاجران ساکن در ایران اعم از پناهندگان، مهاجران متعارف (دارندگان پاسپورت با روادید معتبر ایران) و مهاجران نامتعارف (مهاجران فاقد مدرک یا مهاجران با روادید و یا کارت اقامت نامعتبر) است. البته در سرشماری‌ها شاهد کم شماری اتباع خارجی به خصوص گروه مهاجران فاقد مدرک هستیم. با توجه به عدم دسترسی بودن آمار مربوط به جمعیت پناهندگان ساکن در ایران به تفکیک استان‌های کشور، به داده‌های سرشماری استناد شده است؛ اگرچه در گزارش‌های کمیساریا داده‌های کلی از وضعیت پناهندگان در ایران و مهمانشهرها ارائه شده است. لازم به ذکر است که آمار پناهندگان در ایران که توسط کمیساریا ارائه می‌شود در آمارهای سرشماری لحاظ شده است، از این‌رو آمار اتباع خارجی که در سرشماری‌ها ارائه شده است، شامل پناهندگان نیز می‌باشد. اگرچه در سال ۱۴۰۱، طرح شناسایی و سرشماری اتباع غیرمجاز افغانستانی در ایران به اجرا درآمد، اما داده‌های آن در دسترس قرار ندارد و لذا یکی

از محدودیت‌های ارائه داده در زمینه تعداد دقیق اتباع خارجی در ایران مربوط به عدم دسترسی به نتایج طرح سرشماری اتباع غیرمجاز است. از گزارش وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی در زمینه اشتغال اتباع خارجی در ایران نیز به منظور تحلیل وضعیت شاخص‌های اجتماعی اقتصادی اتباع خارجی در ایران استفاده شده است.

انواع منابع آماری مورد استفاده در خصوص

مهاجرت‌های اقلیمی در جهان و ایران

• داده‌های مربوط به بخش مهاجرت‌های اقلیمی در دو بخش داده‌های مربوط به اقلیم و محیط زیست و داده‌های مربوط به جابه‌جایی‌های داخلی قابل تحلیل است. به طور کلی در سطح جهانی آمار دقیقی از شمار جابه‌جایی‌های مرتبط با تغییر اقلیم وجود ندارد. تنها مرجع آماری مورد استناد در این زمینه آمارهای مرکز نظارت و پیش‌آوارگی‌های داخلی (IDMC) است که طی گزارش سالیانه توسط این مرکز منتشر می‌شود. مرکز نظارت و پیش‌آوارگی‌های داخلی به عنوان یکی از مراکز داده‌های معتبر جهان و تجزیه و تحلیل در زمینه جابه‌جایی‌های داخلی است که از طریق محاسبات و الگوهای آماری خود می‌تواند تعداد افراد در معرض بلایا و آوارگی‌های ناشی از تغییرات اقلیمی را در سال‌های آینده پیش‌بینی کند. داده‌های بدست آمده از آوارگی‌های ناشی از بلایای طبیعی در این مرکز توسط نهادهای مختلفی گردآوری می‌شوند. در حال حاضر، بسیاری از داده‌های این سازمان از دولت‌های ملی و محلی، سازمان‌های بین‌المللی همچون سازمان بین‌المللی مهاجرت، دفتر هماهنگی امور بشردوستانه سازمان ملل متحد و کمیساریای سازمان ملل متحد در امور پناهندگان و سایر سازمان‌های بین‌المللی و یا جوامع مدنی، مؤسسات تحقیقاتی، رسانه‌های تخصصی، بانک‌های اطلاعاتی موضوعی، جوامع ملی صلیب سرخ و هلال احمر و بخش خصوصی بدست می‌آید. مرکز نظارت و پیش‌آوارگی‌های داخلی، برآوردهای جهانی خود را در خصوص مقیاس و مکان آوارگی‌های ناشی از حوادث مرتبط با خطرات ژئوفیزیکی، آب و هوایی و اقلیمی به صورت سالیانه منتشر می‌کند. در این میان آوارگی‌های مربوط به خشکسالی و تغییرات

ملاحظات آماری در خصوص پیمایش‌های آنلاین

پیمایش آنلاین یا مطالعات مبتنی بر پرسشنامه اطلاعات مشارکت کنندگانی را که با استفاده از فناوری‌های ارتباطی همچون اینترنت به سوالات تحقیق پاسخ می‌دهند، جمع‌آوری می‌کند. یافته‌های به دست آمده از پیمایش‌های آنلاین همچون دیگر روش‌های جمع‌آوری اطلاعات باید قابلیت تعمیم‌پذیری و نمایندگی از جامعه هدف در دنیای واقعی را داشته باشد. این امر زمانی امکان‌پذیر است که چارچوب نمونه‌گیری قابل اعتمادی برای نظرسنجی‌های آنلاین وجود داشته باشد و شرکت کنندگان بتوانند با استفاده از روش نمونه‌گیری تصادفی یا احتمالی انتخاب شوند. در غیر اینصورت داده‌های تولید شده از طریق این پیمایش‌ها می‌توانند بسیار مغرضانه باشند و نتایج پیمایش از نظر تحلیلی ممکن است اریب باشد.

پیمایش‌های آنلاین اغلب از طریق ایمیل یا بسترهای خاص طراحی پرسشنامه پیمایش آنلاین انجام می‌شوند، که پیوند (لینک) آن از طریق پژوهشگران پیمایش در پلتفرم‌های رسانه‌های اجتماعی یا وبسایت‌ها یا نشانی ایمیل مخاطبان که محققان به آن دسترسی دارند به اشتراک گذاشته می‌شود. این روش جمع‌آوری داده مزایا و معایبی دارد که در زیر به آن‌ها اشاره می‌شود:

مزایای پیمایش‌های آنلاین

سرعت و دسترسی، سهولت، هزینه پایین، انعطاف‌پذیری و اتوماسیون از جمله مهم‌ترین مزایای پیمایش‌های آنلاین به‌شمار می‌روند. یک پیمایش آنلاین می‌تواند به سرعت توسط شرکت‌کنندگان اجرا و تکمیل شود، به‌ویژه زمانی که از طریق رسانه‌های اجتماعی و یا ایمیل منتشر شود. این نوع جمع‌آوری داده به دلایلی همچون اتوماسیون و عدم نیاز به پرسش‌گر، هزینه انجام پژوهش را در همه مراحل آن به طرز قابل توجهی کاهش می‌دهد. این روش همچنین خطاهای مرتبط با ورود داده را کاهش داده و از کدگذاری و پاکسازی داده‌ها تقریباً بی‌نیاز است. پاسخ‌دهی به پرسشنامه‌های

محیطی پیش‌رونده تاکنون توسط این مرکز به ثبت نرسیده است. چرا که اندازه‌گیری این دسته از مخاطرات نیاز به یک رویکرد متفاوت دارد. تخمین‌هایی که مرکز نظارت و پایش آوارگی‌های داخلی از آوارگی‌ها ارائه می‌دهد، بر اساس داده‌هایی است که مربوط به افرادی که سکونتگاه خود را به دلیل بلایای طبیعی تخلیه کرده‌اند و یا افرادی که خانه‌های آن‌ها غیرقابل سکونت شده است، اما این آمار شامل مسیر افراد آواره یا مدت زمان آوارگی نمی‌باشد. این مرکز با وقوع هر فاجعه طبیعی جدید، آمار جدیدی از آوارگی ارائه می‌دهد. به همین ترتیب، این آمار ممکن است شامل افرادی شود که در حال آوارگی به سر می‌برند (به عنوان مثال، آوارگان ساکن در اردوگاه‌های موقت در مناطق آسیب‌پذیر) و یا افراد آواره‌ای که به طور مکرر در معرض خطر قرار می‌گیرند.

- برای بررسی وضعیت اقلیمی ایران از جمله شاخص‌های دما، بارش، خشکسالی و غیره از داده‌های مرکز ملی اقلیم و مدیریت بحران خشکسالی استفاده شده است.

- از آنجایی که داده رسمی در خصوص مهاجرت‌های ناشی از تغییر اقلیم در ایران وجود ندارد، تنها داده قابل استناد در این زمینه آمارهای مربوط به مهاجرت‌های داخلی (ماتریس مهاجرت) است که توسط مرکز ملی آمار ارائه می‌شود. اگرچه دلایل مختلفی برای مهاجرت‌های داخلی در ایران ذکر شده است اما موضوعی که بدان پرداخته نشده و نقش به‌سزایی در این جابه‌جایی‌ها دارد، توجه به موضوع تغییر اقلیم و یا محیط زیست است که می‌تواند به عنوان محرکه افراد در داخل کشور برای مهاجرت به مناطق دیگر شود. از این رو در بخش مهاجرت‌های اقلیمی تنها داده در دسترس آمار مربوط به ماتریس مهاجرت‌های داخلی بوده است که به همراه سایر شاخص‌ها مورد تحلیل و ارزیابی قرار گرفته است.

- عدم ثبت و گزارش داده‌های محیطی و اجتماعی، فقدان استانداردهای جمع‌آوری داده در مرزهای داخلی و خارجی باعث می‌شود شناسایی نقاط داغ رخداد بلایای طبیعی و جمعیتی مشکل شود و پیش‌بینی آینده روند مهاجرت‌های اقلیمی در تدوین برنامه‌های آمایش سرزمین و توسعه امکان‌پذیر نباشد.

آنلاین اغلب توسط پاسخ دهندگان ترجیح داده می‌شود، زیرا افراد به راحتی و با سرعت می‌توانند پاسخ خود را ثبت کنند، و این امر می‌تواند چالش زمان‌بر و هزینه‌بر بودن جمع‌آوری داده در روش‌های سنتی را تا حد قابل قبولی جبران نماید. علاوه بر این انجام پیمایش‌های آنلاین به دلیل انعطاف‌پذیری بالایی که پلتفرم‌های آن در اختیار پژوهشگران قرار می‌دهد، در مقایسه با نظرسنجی‌های کاغذی بسیار آسان‌تر و بهینه‌تر هستند (مانند شرط گذاشتن بر یک سوال خاص یا نشان دادن یک سوال فقط به گروه خاصی از مشارکت‌کنندگان). همچنین این نوع نظرسنجی امکان گنجاندن کلیپ‌های ویدیویی یا صوتی در پرسشنامه را فراهم می‌کند و می‌تواند پژوهشگران را در غنای اطلاعات مورد نیاز کمک نمایند!

فقدان مصاحبه‌گر در نظرسنجی‌های آنلاین از جمله مزایای دیگری است که موجب کاهش سوگیری مطلوبیت اجتماعی می‌شود (تمایل پاسخ‌دهندگان به ارائه پاسخ‌هایی که تصور می‌کنند مصاحبه‌گر انتظار شنیدن آن‌ها را دارد) و تضمین می‌کند که هر پاسخ‌دهنده سؤالات نظرسنجی را دقیقاً به همان روشی دریافت می‌کند که دیگران دریافت می‌کنند. اگرچه فقدان مصاحبه‌گر می‌تواند نقطه قوت نظرسنجی‌های آنلاین محسوب شود اما این فقدان دارای اشکالاتی نیز هست زیرا پاسخ‌های سؤالات باز را نمی‌توان با سؤالات فوری بررسی کرد و هیچ امکانی برای پاسخ‌دهندگان وجود ندارد که به دنبال توضیح اصطلاحات ناآشنا یا مبهم باشند. انباشته شدن پاسخ‌های جهت‌دار یا حذف بخشی از جامعه هدف به دلیل فقدان مصاحبه‌گر از دیگر مشکلات نظرسنجی‌های آنلاین است، زیرا در این روش پاسخ‌های افرادی که به اینترنت دسترسی ندارند (به عنوان مثال، افراد مسن، کسانی که درآمد کمتری دارند، یا کسانی که در مکان‌های دور از مرکز زندگی می‌کنند) ثبت نمی‌شود.

معایب پیمایش‌های آنلاین

تعمیم‌پذیری محدود نمونه

در پیمایش‌های آنلاین اغلب از مخاطبان خواسته می‌شود تا پیوند یا لینک پیمایش با افراد واجد شرایط دیگر نیز به

اشتراک گذاشته شود. این امر به نوبه خود، می‌تواند تعمیم یافته‌های مطالعه را غیرقابل اعتماد کند و الزامات مربوط به جامعه هدف و نمونه‌گیری واضح را زیر سوال ببرد. از سوی دیگر، پاسخ دهندگان ممکن است نظرسنجی را با دوستان و همکاران خود که علائق و دیدگاه‌های مشابهی دارند، به اشتراک بگذارند، که این امر ممکن است منجر به بازنمایی بیش از حد یک دیدگاه خاص شود. البته درخواست برای به اشتراک گذاشتن لینک پیمایش می‌تواند از طریق ارسال لینک نظرسنجی به صورت انفرادی برای همه افراد جامعه مورد مطالعه از طریق ایمیل و یا پیام تلفنی برطرف شود. طبیعی است که انجام این کار در تمامی مطالعات به دلیل فقدان دسترسی به اطلاعات اجتماعی، جمعیتی و تماس همه جامعه هدف امکان‌پذیر نیست^۱.

نرخ پاسخ‌دهی^۲ در پیمایش‌های آنلاین می‌تواند به‌عنوان یک نشان‌گر، اطلاعات مناسبی را از کم و کیف داده‌های جمع‌آوری شده در اختیار پژوهشگران قرار دهد. به‌عنوان مثال اگر نرخ پاسخ کم باشد یا اطلاعات اجتماعی-جمعیتی شناختی پاسخ دهندگان به طور قابل توجهی با جامعه هدف متفاوت باشد، در این صورت بعید است که نمونه نظرسنجی آنلاین نماینده جمعیت مورد مطالعه باشد. البته نرخ پاسخ کم می‌تواند با دلایلی همچون عدم اعتماد جامعه هدف به متولیان پژوهش و بی‌اعتمادی آن‌ها نسبت به حفظ محرمانگی اطلاعات پژوهش توجیه شود^۳. اگرچه جمع‌آوری داده از طریق پیمایش‌های آنلاین، محدودیت‌هایی را برای تعمیم‌پذیری یافته‌های آن ایجاد می‌کند اما روش نظرسنجی آنلاین باید تمام تلاش‌های ممکن برای دستیابی به یک نمونه نماینده را فهرست کند و در حین بحث در مورد یافته‌های مطالعه آن را به‌عنوان یک محدودیت به وضوح تصدیق کند.

دستکاری در نظرسنجی و بی‌علاقگی شرکت‌کنندگان

تقلب در پیمایش آنلاین زمانی اتفاق می‌افتد که یک شخص بیش از یک بار و با یا بدون هیچ نیت مخربی در پیمایش آنلاین شرکت می‌کند. یکی دیگر از مشکلات مرتبط زمانی است که شرکت‌کننده به دلایلی مانند بی‌علاقگی یا کسالت‌بار بودن نظرسنجی، بدون هیچ تلاشی

1. Ball, 2019

۳. نرخ پاسخ‌دهی از تقسیم کل تعداد افرادی که پیوند نظرسنجی را مشاهده کرده‌اند به تعداد کسانی که واقعاً به آن پاسخ داده‌اند، به دست می‌آید.

2. Singh & Sagar, 2021

4. ibid

برای خواندن و یا درک آن‌ها، به برخی یا همه سؤال‌های نظرسنجی به شیوه‌ای معمولی پاسخ می‌دهد. این امر می‌تواند تعمیم‌پذیری و اعتبار یافته‌های پیمایش آنلاین را خدشه‌دار نماید و به طور فزاینده‌ای به عنوان یک چالش مهم برای محققان شناخته می‌شود.

در حالی که ارائه مشوق‌های پولی تا حدودی چالش نرخ پاسخ‌دهی پایین را بهبود می‌بخشد، اما خطر تقلب در پیمایش را نیز افزایش می‌دهد. به طور مشابه، طراحی سوالات محدود و سر راست، احتمال کسالت‌بار بودن پیمایش را کاهش می‌دهد، اما توانایی محققان را برای به دست آوردن اطلاعات معنی‌دار در مورد مسائل نسبتاً پیچیده محدود می‌کند. یک محقق می‌تواند رویکردهای متفاوتی را برای واکنش به این نگرانی‌ها اتخاذ کند. این واکنش‌ها از روش‌های نسبتاً ساده‌تری مانند درخواست از مردم برای عدم شرکت بیش از یک بار در پیمایش، ارائه انواع مختلف انگیزه‌های پولی (مانند کمک مالی به یک موسسه خیریه به جای فرد شرکت‌کننده)، یا بررسی دستی پاسخ‌های پیمایش، تا بکارگیری روش‌های پیچیده‌تر همچون محدود کردن دسترسی شرکت‌کنندگان از یک IP خاص، تجزیه و تحلیل زمان پاسخ‌دهی و شناسایی پاسخ‌های تقلبی و ناسازگار از طریق ایجاد شرط بر سوالات و اعمال ساز و کارهای تشخیصی در گزینه‌ها را شامل می‌شود. با این حال، هیچ روش واحدی وجود ندارد که سلامت داده‌های جمع‌آوری شده را تضمین نماید و توصیه

می‌شود از ترکیبی از روش‌های مختلف برای اطمینان از کیفیت مناسب داده‌ها در پیمایش‌های آنلاین استفاده شود!

از سوی دیگر از آنجا که پیمایش‌های رصدخانه مهاجرت ایران در میان اقشار با ویژگی‌های نسبتاً مشابه از نظر دسترسی به اینترنت انجام شده و در گروه‌های متنوع از نظر ویژگی‌های زمینه‌ای موثر در پاسخگویی توزیع شده است و تا رسیدن به حد قابل قبول از نظر تعداد پاسخگویان در ویژگی‌های مورد نظر ادامه یافته است، بنابراین نمونه تا حد ممکن رفتار مهاجرتی اقشار مختلف مورد بررسی را نمایندگی می‌نماید.

در نهایت لازم به ذکر است که رصدخانه مهاجرت ایران با آگاهی از تمام کاستی‌هایی که به جمع‌آوری داده از طریق روش‌های آنلاین وارد است، سعی نموده است تا در حد توان به تمامی ملزومات جمع‌آوری داده از طریق روش‌های آنلاین پایبند باشد و با رعایت اصولی همچون محدود کردن دسترسی به پرسشنامه برای شناسه‌های هویتی تکراری (IP)، شناسایی و حذف پاسخ‌های ناسازگار و از همه مهم‌تر سعی در توزیع پرسشنامه در میان گروه‌های متکثر اجتماعی که در برگرفته عقاید و دیدگاه‌های متضادی بوده‌اند، مشکلات مربوط به تعمیم‌پذیری در پرسشنامه‌های آنلاین را برطرف نماید.

